

Fakta som musik

Hans Rosling – professor, forskare, föreläsare, estradör, artist, edutainer. I hans händer kom fakta att dansa, sjunga och bli till musik. Han fick oss att förstå komplicerade fakta.

Hans Rosling var unik på många sätt. Med sitt engagemang och förmåga att presentera komplicerade fakta lämnades ingen oberörd. Om det har det skrivits i världens stora tidningar och berättats om i de stora TV kanalerna:

"In Hans Rosling's hand, data sings."

"Hans Rosling made data dance."

Han fick stjärnstatus och blev en folkbildningens "rock-star". Själv kallade han sig "edutainer" – en mix av folkbildare och underhållare.

Hans Rosling gjorde en klassresa. Blev professor och bjöds in i de fina salongerna. Han blev en av de mest inflytelserika personerna i världen.

Han fick siffrorna att dansa, att sjunga och bli till musik. På scen använde han sig av alla tänkbara manicker och krumbukter. Sedlar, diskmaskin, IKEA boxar, legobitar. Han gjorde det mest oväntade som att sluka svärd.

Han trollband publiken. Höll dem i spänning. Det var allvar. Det var humor. Det var skratt. Total närvaro.

Hur är det möjligt att etablera en sådan kontakt? Ja, det är en fråga som

den brittiske antropologen Robert Dunbar ställer i boken *Historien om människan*. Han menar att bortsett från vissa speciella situationer upplever vi det som tröttsamt och tråkigt att delta i samtal eller lyssna på tal som endast består av oändliga och entoniga, i och för sig, korrekta upplysningar. Men om de innehåller kvicka kommentarer, lustiga metaforer och kroppsliga gester tycker vi om det.

Hur etablerar vi människor nära sociala relationer med främlingar? Jo, genom att vara kvick, lustig och säga något oväntat komiskt som leder till skratt. Ingen annan art skrattar så mycket och så intensivt som just människan.

Robert Dunbar redogör för ett experiment. Man bad försökspersonerna att testa hur länge de stod ut med att ha en iskyld järnstav liggande på sin nakna underarm. Efter denna obehagliga prövning fick de ta en paus. De fick då se ett filmavsnitt antingen ur en trist dokumentärfilm eller ur en rolig komedi. Därefter fick de än en gång placera den iskalla järnstaven på sin arm och behålla den där, tills de inte stod ut med smärtan längre. Resultatet visade att de som roats av en

”Han fick siffrorna att dansa, att sjunga och bli till musik. På scen använde han sig av alla tänkbara manicker och krumbukter.”

Foto: Jörgen Hildebrandt

komedier hade fått en förhöjd smärttolerans som gjorde att de kunde stå ut med att hålla staven på sin arm längre än de klarade av före pausen. De som sett dokumentären kunde behålla staven på sin arm precis lika länge som i första omgången. Det visade sig också att ju mer man hade skrattat åt komedifilmen desto längre stod man ut med smärtan.

Den talare som har förmågan att locka till skratt har en fördel. De har betydligt lättare att fånga publikens uppmärksamhet och engagemang. Kanske är det som Dunbar skriver att det får hjärnan att svämma över av endorfiner. Det skulle kunna vara en möjlig förklaring till att publiken blir sympatiskt inställd.

Sammanfattningsvis: För att det talade och skrivna ordet ska kunna fungera på bästa möjliga sätt måste det kompletteras med ordlösa med-

delanden. Enbart ord är alldeles för abstrakt och kyligt för att skapa samkänsla och närvaro. Därför utrustades vi människor med förmågan att skratta, vara lustig, vara dramatisk, skapa musik, dansa och sjunga.

Det är känt sedan länge att när man är på en rockkonsert, ett massmöte, ett idrottsevenemang eller ett föredrag kan det uppstå en intensitet, en slags spänning som gör att man blir på gott humör, upprymd och entusiastisk. Man rycks med utan att riktigt vara medveten om det.

Det här var en sak som den franske sociologen Emile Durkheim på sin tid intresserade sig för. Enbart det att individer samlas till ett möte är ett mycket kraftfullt emotionellt stimuli. Så fort deltagarna har samlats kan det inträffa att närheten mellan dem skapar en ”elektrisk” laddning som snabbt gör dem hänfödda. Den fri-

Hans Rosling på sitt arbetsrum.

Foto: Jörgen Hildebrandt

släppta hänförelsen kan vara så häftig att den är omöjlig att kontrollera.

Den amerikanske sociologen Randall Collins har fördjupat sig i den här frågan. Han har utvecklat en teori om sociala möten vars huvudbegrepp är emotionell energi. Teorin är komplex och innehållsrik. Här tar jag endast upp det som kan kasta ljus över vad som gör att man som publik kan komma att trollbindas av en estradör, en föreläsare eller en artist.

Collins betraktar mänskliga möten som interaktionsritualer. För varje lyckad ritual sker det saker och ting som gör att de som deltar i ritualen kommer i ett gemensamt stämningsläge. Uttryckt på annat sätt. Det finns ett gemensamt mönster i lyckade möten människor emellan. Kännetecknande är att de närvarande utvecklar en ömsesidig uppmärksamhet och gemensamma känslor.

Talare och publik kommer in i en slags rytmisk samklang. Det gäller såväl ljud som kroppsliga rörelser. De kommer att reagera på liknande sätt inför det som är fokus för deras uppmärksamhet. De klappar händerna, skriker, skrattar, fnissar. Samtidigt. Inte efter varandra utan exakt samtidigt.

Utmärkande för lyckade möten är att den emotionella energin och nivån av kollektiv känslomässig upprymdhet är hög. Publiken laddas med emotionell energi som gör att den blir entusiastisk och det uppstår en stark gemenskap. Den gemensamma känslöstämningen gör också att uppmärksamheten på talaren förstärks.

Misslyckade framträdande, misslyckade tal utmärks av att publiken töms på emotionell energi. En känsla av nedstämdhet och leda breder ut sig. Kontakten mellan talaren och

En talare som har förmåga att öka vår emotionella energi vill vi gärna lyssna på igen.

Foto: Jörgen Hildebrandt

publiken blir orytmisk och påfrestande. Publikens uppmärksamhetsfokus gentemot talaren klingar av. Talaren i sin tur tappar allt mer greppet över sitt tal. Pratet blir krystat och ansträngt. Applåder upphör och kan i värsta fall övergå i föraktfulla visslingar. Det blir pinsamt. Både publik och talare dräneras på emotionell energi.

En talare som har förmåga att öka vår emotionella energi vill vi gärna lyssna på igen medan den talare som sänkt energin vill vi för allt i världen inte lyssna på en gång till.

Jag kommer osökt tänka på vad Hans Rosling har sagt.

”Få människor kommer att uppskatta musiken om jag bara visar dem noterna. Vi behöver lyssna till musiken för att förstå hur vacker den är. Men ofta presenterar vi bara statistiken, vi visar bara noterna. Vi spelar inte musiken.”

Play it again Hans! Play it!

*Bengt Starrin
professor och krönikör
bengt@starrin.nu*